

УДК – 94 (41/99)

Бевзюк Є. В.

Ян Коллар – діяч словацького відродження

Актуальність дослідження обумовлюється рядом обставин. Насамперед Коллар є центральною фігурою для історії Словаччини ХІХ століття. Він був ідеологом словацького національного відродження. Під його керівництвом і за його безпосередньою участю були закладені теоретичні основи словацького національного руху. Предметом дослідження у роботі є наукова і суспільно-політична діяльність Я. Коллара періоду словацького відродження. Об'єктом дослідження стало слов'янське відродження і така його складова частина, як словацьке відродження, що проходило на тлі загальної європейської національно-культурної модернізації.

Метою і завданням дослідження є необхідність відтворення діяльності Коллара, як видатного словацького будителя і національного патріота. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступне завдання: розглянути внесок Коллара у національне словацьке відродження, визначити його політичні погляди.

Дослідження нашої теми передбачає використання наступних методів. Конкретно-історичний метод зумовлює висвітлення діяльності Коллара на фоні історико-політичних подій, що мали місце в Австрійській імперії. Біографічний метод передбачає розгляд конкретних аспектів і етапів життя Яна Коллара, його наукової та творчої біографії. Метод історичної реконструкції на основі накопиченого матеріалу, а також особливостей розвитку епохи дозволяє здійснювати реконструкцію характеру даної історичної персони та встановлювати закономірності подій.

У дореволюційній Росії проблема слов'янського відродження завжди знаходилася у центрі уваги цілого ряду дослідників. Така прискіплива увага з боку наукової еліти до слов'янської проблематики пояснюється не тільки науковим інтересом, але й політичними обставинами: динамічний розвиток європейської політики, геополітичні інтереси Російської імперії, етнокультурна та цивілізаційна близькість слов'янства. Коллар як славіст-науковець став відомим для російського читача завдяки своїм публікаціям, що розміщувалися на сторінках російських періодичних видань [12, с.1]. Загалом російську славістику ХІХ ст. можна охарактеризувати як слов'янофільську. Оцінку Коллара, як діяча словацького відродження, ми можемо знайти у працях А.Буділовича[3], О.Гільфердінга[5, с.143], спільній роботі О.Піпіна та В.Спасовіча[22, с.32], яка містить основні факти з історії словацького національного відродження. Творчим досягненням Я.Коллара надає високу оцінку у своєму «Подорожньому щоденнику» М.Погодін [20, с.123]. Схвально про високий науковий потенціал та авторитет Коллара

відзивався І.Франко. Він позитивно оцінив колларовську ідею єдності слов'янського національного руху, наголошував на його переважно культурному змісті, відмічав слабкість політичних зв'язків слов'янського руху [26, с.65].

Радянські історики підійшли до розгляду проблеми словацького відродження виходячи з методології формаційності суспільно-економічних процесів в історії. У радянські часи світ побачили праці цілого ряду радянських славістів: О.Мильнікова, А.С. В.Фрейдзона, І.Лещиловської, Н. Пашаєвої, В.Д'якова, І.Удальцова, І.Міллера, Т.Исламова та багатьох ін. Вагомим внеском у історію європейської славістики стала монографія Л.Лаптевої [15]. Із публікацій останніх років варто згадати монографію Л. Кішкіної «Словацько-російські літературні контакти у ХІХ столітті» [11].

Проблема слов'янського національного відродження знайшла своє відображення у сучасній українській історіографії. Вивчення та популяризацію славістичної тематики внесли такі славісти, як В. Чорній, Л. Зашкільняк, М.Кріль, М. Крикун. У методологічному плані сучасна славістика зорієнтована на застосування методу комплексного аналізу історії слов'ян у контексті цивілізаційного розвитку. Цей підхід було запропоновано відомим українським теоретиком історії Юрієм Павленком. Згідно з ним, при розгляді світової історії доцільно притримуватися триєдності принципів стадіальності (формаційності), полілінійності та цивілізаційної унікальності аналізу історичного процесу, що забезпечує «нове бачення соціокультурного руху людства, створює основу для розуміння внутрішньої єдності його економічного, соціального, політичного, культурного, релігійно-морального та інших аспектів» [18, с.158]. Такий метод дослідження видається найбільш раціональним і у вивченні унікального соціокультурного типу словацької етноспільноти та діяльності словацьких будителів періоду словацького національного відродження.

З 1817 по 1819 роки Коллар навчався в одному з головних культурних центрів тодішньої Німеччини – Йєнському університеті. Там він вивчає теологію, цікавиться слов'янською топонімією. Під час навчання в університеті Коллар перебував на землях, які колись були населені численними племенами полабських слов'ян, збирає фольклор, який будителями сприймався не тільки як фактор культурно-історичний, але й національно-патріотичний [10, с.48]. Тут майже у кожній географічній назві був відчутний відгомін слов'янської старовини. Пізніше у своїх «Ста сонетах» він писав про це так: «Кожне місто, кожне село, кожна річка і гора із слов'янською назвою здавалася мені могилою або пам'ятником на великому кладовищі» [13, с.9]. Національно-романтичний «об'єднавчий» дух у німецького студентства загострив його відчуття слов'янського патріотизму, а з часом призвело до «визрівання ідеї єднання» всіх слов'янських народів. По закінченню

навчального закладу Коллар у 1819 р. отримує місце проповідника у євангелістській церкві Пешти.

Коллар майже одним з перших із загального сузір'я потужних діячів західного слов'янського відродження замислився над проблемою вироблення загальної програми слов'янського ренесансу – програми духовного єднання слов'янських народів, що, на його думку, мало безумовно забезпечити майбутнє повноправне існування слов'ян поряд з іншими вільними європейськими народами. Концептуальною суттю колларовського задуму стало трактування західного слов'янства як єдиного цілого – «слов'янської нації». Справу етнічного відродження, на думку Коллара, необхідно було починати через подолання процесу подальшого дроблення «слов'янського народу» з наступним поступовим його «згуртуванням у єдине ціле» [23, с.6-7]. Таке світосприйняття місця словацького народу на теренах Австрійської монархії не могла залишитися не поміченою. Наприклад, австрійський історик А.Шпрингер дає наступну характеристику світоглядній позиції Коллара: «Коллар мріяв про велике визнання слов'янського племені, про «літературну взаємність» слов'ян між собою, за якою була скрита думка про створення з часом загальнослов'янської мови» [28, с.244]. У цілому ідея єдності стає тою «поживною» темою, а точніше ґрунтом, на якому у національному європейському консолідованому русі виникали різні політичні інсинуації. Політичні еліти центральноєвропейських імперій колларовську «взаємність» використовували у якості «політичної червоної ганчірки» у своїй зовнішній політиці.

Сьогодні при дослідженні національно-культурного руху західних слов'ян та ідеї слов'янської взаємності, більшість науковців вказують на її словацьке походження. При цьому вони апелюють до спадщини таких словацьких патріотів, як Коллар і Штур. Коллар дотримувався думки про те, що «багатомовність» слов'янських народів є однією із найголовніших перешкод на шляху до подальшого національно-культурного розвитку слов'ян, тому «Для нас пожертва будь-яким із діалектів не повинна бути важкою втратою, бо при втраті малого ми можемо отримати значну користь» [29]. У 1836 р. Коллар у журналі «Гронка» на чеській мові друкує свій відомий трактат «Про літературну взаємність між окремими слов'янськими племенами і наріччями» (1836 р.) [12, с.2]. У трактаті Коллар сформулював принципи укріплення і розвитку культурних та літературних зв'язків між слов'янами. У вступі до праці Коллар пояснює мету свого трактату. Він пише: «Слов'янський народ знову прагне до свого початкового стану – єдності, як рослина, яка досягла свого цвітіння та плоду – до свого насіння і зерна ... Це поняття і явище у Європі абсолютно нове і не схоже з будь-яким іншим явищем» [12, с.3]. Інтелектуально трактат наповнений думками про необхідність взаємного культурного зближення слов'ян. Автор вважав, що причиною занепаду слов'янства є їхня роз'єднаність та регіональна замкнутість їхніх культур. Відповідно засіб етнічного відродження прописаний цілком

логічно у дусі Просвітництва. Сучасники Коллара відмічали, що в його на перший погляд літературному творі звучить переконання про необхідність проводити політику культурного обміну шляхом вивчення та ознайомлення слов'янських народів з їхніми літературними творами, які видаються на всіх слов'янських мовах, переважно російською, чеською, сербською та польською [1, с.145-147]..

Коллар викладає своє програмне бачення тісного культурного зближення слов'янських народів. Зближення – це не засіб побудови політичного союзу, це за Колларом засіб досягнення мети культурного відродження. Головною умовою забезпечення практики слов'янської взаємності Коллар вважає літературу. Вона – носій культурно-просвітницького змісту. Література часів відродження повинна забезпечувати взаємність «слов'янського племені». «Слов'яни, – вважає Коллар, – не тільки здатні до такого літературно-духовного союзу, але він (союз - автор) навіть для більшості став необхідною потребою. Це поняття і явище в Європі абсолютно нове і не має схожості з жодним іншим ...» [12, с.1]. Далі цілком логічним продовженням для словацького відродження має стати мовна уніфікація, що може у кінцевому підсумку привести до зникнення окремих слов'янських мов і створить умови для існування ідеалу всеслов'янської мови «яку б легко розумів будь-який слов'янин» [30, с.39-42]. Цей факт колларовської теоретичної платформи єднання львівський славіст М.Криль прокоментував наступним чином: «Утопізм його програми полягав у тому, що сам принцип розподілу слов'янських літературних мов на чотири групи (російська, сербська, чехословацька і польська) не відповідала потребі розвитку інших слов'янських націй» [14, с.32]. До того ж хотілося б додати, що сам Коллар розглядав культурну взаємність як процес культурно-просвітницького характеру. Сама практика наповнення процесу змістом передбачала проведення цілого комплексу заходів: від книжкового обміну та створення слов'янських книгарень у всіх слов'янських столицях до створення слов'янських кафедр та видавничих слов'янських центрів.

У трактаті Коллар конкретизує свою тезу про спільну слов'янську мову. Будитель вважає, що: «Взаємність не полягає в узагальненні або насильницькому змішуванні всього слов'янського говору в одну основну мову або одне літературне нареччя, як про те починають мріяти деякі слов'яни» [12, с.1]. Коллар запропонував словакам і західному слов'янству теоретичну концепцію слов'янської спільності, яка досить часто трактувалася сучасниками як єдине ціле у вигляді «слов'янського народу». Реально Коллар – апологет іншої ідеї. У вступі до трактату «Про літературну взаємність» він дотримується думки про те, що для ренесансу слов'янства необхідною умовою є літературно-духовний союз. Інше трактування змісту терміну «союз», а особливо натяку на можливість будь-якої форми політичного союзу Коллар у 30-х роках ХІХ ст. не допускає, тому що це, на його думку, стане підґрунтям для

політичної інтерпретації змісту «духовний союз», що може «легко стати приводом до деяких непорозумінь і помилок» [12, с.1-2]. Коллар у словацькому русі скоріше політик-консерватор, монархіст, який намагається діяти методами просвітництва на тлі загальних етнокультурних процесів, а тому за його глибоким переконанням: «взаємність не перебуває у політичному єднанні всіх слов'ян, або у будь-яких демагогічних діях, або у революційних збуреннях проти урядів і держав ... Літературна взаємність може бути і там, де народ перебуває під різними скіпетрами, розділений на багато держав, королівств, князівств або на республіки. Взаємність можлива і там, де в народі є різні релігії, церкви і віросповідання. ... Отже, важливими є любов до нашого народу і мови, але разом з вірністю, покірністю государям, хоча б навіть вони і були з іншого народу» [12, с.2].

Реальна політична спрямованість Коллара проявилася у часи революції 1848-1849 років, коли він перебував в Угорщині на посаді секретаря при дворі австрійського імператора. За підтримку словаками австрійської монархії у 1849 р. Коллар був призначений професором Віденського університету і отримав кафедру слов'янських старожитностей і міфології [10, с.81].

Внеском Коллара у справу словацького і чеського відродження по праву вважають його поезію. Свою поетичну діяльність він розпочав з видання у 1821 р. ліричної збірки віршів «Vásně». Пізніше сонети з цієї книги були покладені до основи поеми «Донька Слави» («Slávy dceř»), 1824). З моменту опублікування поеми Яна Коллара в Австрійській багатоетнічній імперії термін «слов'янська взаємність» входить до історичної і політичної лексики. Словацький будитель писав поему чеською мовою, хоча і доповнював зміст твору мовними елементами з мови своїх пращурів. «Донька Слави» являє собою історико-філологічний трактат про сучасність, історію та майбутність слов'ян. Сюжет твору складає уявну подорож автора по землям західних слов'ян. Композиційна побудова і стилістика поеми поєднали у собі вплив декількох літературних напрямів – класицизму, романтизму та сентименталізму. Поема вважалася літературним гімном слов'янського відродження, а такі славісти як І.Грігорович, О.Гільфердінг, М.Данилевський, А.Буділович [6, с.137-138] розглядали поему не як літературний, а панславістичний поетичний твір [3, с.1-14]. Розмірковуючи над обставинами створення поеми, російський слов'янофіл Гільфердінг приходив до висновку про цілком логічні панславістичні мотиви поеми, а тому він пише: «зрозуміло, чому саме між угорськими слов'янами зародилася ідея панславізму: для них (маються на увазі словаки – автор) завжди притаманною була їх роз'єднаність і слабкість, ... тому завжди відчутною була потреба союзу та моральної єдності» [5, с.143].

У поемі «Донька Слави» Коллар включає слов'янську національну проблематику в область філософської та суспільної думки, а такі поняття

як «нація» і «патріотизм» стають складовою гуманістичного світосприйняття. Коллар – виразник націоналістичних тенденцій, які у цей час формуються у колах словацько-чеської інтелігенції та буржуазії. У названій поемі він оспівує успіхи західних і південних слов'ян, закликає слов'янство до об'єднання та патріотизму. Поема Коллара, не дивлячись на її літературну оболонку, стала для словаків періоду відродження певною організаційно-об'єднавчою програмою, і зовсім не випадково, що М. Погодін у своєму «Подорожньому щоденнику» відмічає саме цю «ідейну сторону» поеми. Він безпосередньо пише: «Його «Донька Слави» справила повсюдний ентузіазм» [20, с.123]. Колларівська філософія слов'янина-патріота навіть стала підставою для зарахування його відомим російським славістом А.С.Буділовичем до плеяди слов'янофілів. «Буділович прямо називав Коллара «Хом'яковим західних слов'ян» і підкреслював, що Коллар «не залишиться без впливу на Погодіна та Хом'якова» [27, с.304].

Хоча тут необхідно зазначити, що ноти слов'янського панславізму у колларівській поемі, а також у колі його сучасників - словацьких будителів на етапі концептуального становлення замислювався скоріше як культурний, а не політичний рух, а його зміст наповнювався переважно мотивами культурної взаємності, що доречі значив Пипін, який підкреслював, що Коллар відкидав політичний панславізм [22, с.32]. Цю думку розділяв І.Франко. Позитивно оцінюючи колларівську ідею єдності слов'янського національного руху, наголошував на його переважно культурному змісті і відмічав слабкість політичних зв'язків слов'янського руху [26, с.65]. Але з часом у німецькій і австрійській пресі починають все частіше з'являтися «слов'янські фобії». На сторінках віденської «Presse» ми знаходимо суто політичну оцінку панславізму. Так у газеті писалося: «Братерство на панславістичній основі – це змова проти Австрії, хто у ній приймає участь – той робить виклик усій Австрії, і крик невдоволення – ось єдина відповідь, яку можуть дати народи Австрії тим, хто злочинно здійснює замах на її існування» [4, с.100]. Таким чином, в умовах поширення загальноєвропейської тенденції до зростання національної ідеї і відповідно націоналізму, панславізм отримує додаткову політичну аргументацію у колах слов'янських патріотів. При цьому слов'янська взаємність з її панславістичною інтерпретацією у наукових колах західного слов'янства розглядалася скоріше у якості загального культурного знаменника, а не у якості політичної ієрархії, на вершині якої сидів би двоглавий імперський орел. Обережне ставлення до ідеології політичного панславізму відмічав під час свого наукового відрядження М.П. Погодін. У листі на адресу міністра народної освіти він приводить наступний газетний вислів, що відповідав політичним настроям і цивілізаційному вибору західного слов'янства: «Мрія, на щастя, нездійсненна: подібна державна єдність придушила б духовну незалежність кожного племені окремо. Ні! Прапором для Росії має бути,

на нашу думку, не панславизм у сенсі політичної централізації, а скоріше визнання прав кожної народності на самобутнє, своєрідне існування, скоріше має бути вільна спілка незалежних, окремих слов'янських племен, захист і охорона яких природно належали б Росії» [19, с.61].

Політизації словацького і чеського національного руху періоду слов'янського відродження не сприяла і зовнішня політика російського царизму. Царизм з острахом відносився до ідей єднання із західним слов'янством, тому що побоювався поширення європейського антимоноархічного радикалізму. Так, російський історик, професор Петербурзького університету, цензор О.В. Нікітенко, надаючи оцінку перспективам національного руху у західних слов'ян, висловлювався наступним чином: «Народність наша знаходиться у стані безмежної відданості і покорі самодержавству ... а західне слов'янство не повинно викликати у нас жодного співчуття» [21, с.108]. До того ж, такі російські імператори як Олександр I та його молодший брат Микола I (а саме вони безпосередньо визначали напрями зовнішньої політики Російської імперії на протязі першої половини XIX ст.) проявляли певну байдужість до долі таких західних слов'ян, як словаки та чехи. Геополітичні інтереси Російської імперії у більшій мірі стосувалися південних слов'ян.

Досить показовою тезою, що характеризує стан відношення Російської імперії до долі західних слов'ян, є доповідь графа О.Ф. Орлова (у той час керівника Третього жандармського відділення) російському імператору Миколі I. У записці імператору Орлов зазначає: «Розгляд справи про Слов'янське товариство св. Кирила і Мефодія продемонструвало, що ідеї про відновлення у кожній землі народності, мови, власної літератури, про покращення становища людей і єднання всіх слов'янських племен в одне ціле не належать окремим особам ... У Парижі ... Міцкевич, у землях західних слов'ян Шафарик, Ганка, Штур, Гай та інші відомі вчені ... переконують слов'ян нашого покоління об'єднатися в одну патріархальну, народно-представницьку державу. Слов'янські ідеї проникли до Росії. Особливо до Москви. Там багато молодих людей ... висловлюються із піднесенням та двозначно. Вони нерідко змушують сумніватися, чи не криється під їхніми патріотичними вигуками ... протиправна для нашого уряду мета. Якщо уряд не вживе заходів до великоросійських слов'ян, то легко може трапитися, що вони самі впадуть у злочин...» [24]. Таким чином, політичне керівництво Російської імперії негативно ставилося до спроби надати культурному словацькому руху внутрішньополітичного забарвлення. Хоча при цьому офіційний Петербург постійно намагався підкреслити свою прихильність до проявів слов'янської взаємності і навіть стимулював ці прояви. Так «у 1830 році Академія з високого дозволу ... на підставі статуту, з метою підбадьорити усіх працюючих на ниві вітчизняної науки і історії, увінчала медаллю ... та нагородила грошовим даром праці ... Коллара» [16]. Така відзнака була цілком логічним визнанням внеску Коллара у розвиток славістики, та до того ж співпадала з інтересом російської

імперії щодо проблеми слов'янської етнічності, остання могла слугувати аргументом у європейській політиці.

Також з «острахом» до ідеї слов'янської взаємності» ставилася і суспільна еліта імперії Габсбургів. Вона була зорієнтована переважно на французькі і німецькі культурні зразки, що існували у рамках європейської цивілізації. При спілкуванні надавала перевагу французькій мові, заперечувала можливість визнання словацької або чеської мови, як засобу національного спілкування. Тому російський політичний панславизм на початку ХІХ ст. у західній Європі – це скоріше примара, або мрія окремих слов'янських патріотів. Але завдяки діяльності таких західних словацьких будителів, як Коллар, Шафарик, Штур в умовах процесу формування національної свідомості у чехів і словаків, відбувалася ідеалізація слов'янської тематики, що відповідно слугувало підставою для появи як панславистичних, так і антипанславистичних настроїв. Ідея культурної взаємності була об'єктом обговорення і листування між діячами словацького і західноукраїнського національного руху. Наприклад, відомий учасник «Руської трійки» Я. Головацький у своєму листі на адресу Я. Коллара надав наступну оцінку розвитку процесу єдності: «Радію з того руху слов'янської літератури і розширення любові до слов'янщини, прагну якомога сильніше поширювати ідею всеслов'янства...» [25, с.72]. Із листа Головацького виходить, що словацький національний рух періоду відродження слов'янські національні діячі Австрійської імперії розглядали як складову загального всеслов'янського руху. Звідси панславистичні трактування та інсинуації на цю тему. Наприклад Л. Штур у праці «Панславизм і наш край» трактує панславизм як джерело етнічного відродження. Безпосередньо він пише: «Хто прагнув облаштувати наші жалюгідні словацькі школи – панславист; хто видав книгу для нашого забитого народу – панславист; хто заснував для нас умови для життя – панславист; ... хто просто наважився говорити про словацький народ – панславист» [31, с.379].

Поширення культурно-національних настроїв словацькими будителями, існування практики політичного трактування панславизму пугало не тільки офіційний Відень. Навіть у певних російських радикалів такий підхід викликав занепокоєння. Так, наприклад О. Бакунін ідею панславизму розглядав, як можливу антинародну політичну зброю, як у зовнішній так і у внутрішній політиці держав-імперій ХІХ ст. Бакунін обережно трактував змістовне наповнення цього терміну (про це достатньо докладно писав В.А. Д'яков. Він вважав, що до реакційного панславизму Бакунін і цілий ряд російських славистів ХІХ ст. ставилися негативно) [8, с.7].

Існуючі джерела дозволяють стверджувати: Бакунін вважав, що царизм розглядає слов'янську проблематику скрізь призму особистих імперських інтересів. Тому відомий анархіст застерігає західних слов'ян від ілюзій стосовно участі російської монархії у захисті їхніх інтересів. У

праці «Сповідь і листи Олександрю II» Бакунін пише: «Російський цар уклав новий тісний союз із австрійською династією не заради вас, а проти вас ... російський уряд вже з давніх часів обробляє вас так само, як і турецьких слов'ян своїми агентами, які об'їджають слов'янські землі, при цьому мають на меті поширювати між вами панславистичні думки, надають вам надію на швидку допомогу, яка наближається, говорять про звільнення всіх слов'ян могутньою силою Російського царства! ... Увійшовши до Росії імператора Миколи, ви увійшли би до труни: поховаєте своє народне життя і всяку свободу» [2, с.81]. Таким чином, словацькі будителі першої половини XIX ст. опинилися у складних умовах боротьби різних імперських ідей, що не могло не відбитися на становленні словацької національної ідеї. Як наслідок – словацький національний рух часів відродження розвивався досить уповільненими темпами.

Повертаючись до словацького будителя Я.Коллара, необхідно відмітити, що не дивлячись на свої словацькі коріння, він, як і Шафарик, був прихильником чеської мови, яка, на думку будителя, має стати базовою у справі становлення єдиного чесько-словацького етносу. Звідси ідеологія Шафарика і Коллара про єдину чехословацьку літературу, а тому для них словацька література лише індивідуальний прояв «загальнослов'янського культурного відродження». Подальший самостійний розвиток словацької мови і літератури, вважає Коллар, в умовах зростаючого тиску з боку панівної у регіоні угорської культури, лише буде сприяти мадяризації словацького народу [17]. Для протидії мадяризації, вчений-дослідник, пропонує у національному словацькому русі дотримуватися регіональної концепції «єдності» чеського і словацького племені. В основі ідеї «єдності» двох західних слов'янських народів лежало переконання про неможливість і безперспективність розвитку самостійної словацької мови і літератури в історичних умовах, що склалися у Центрально-Східній Європі: нерозвинутість національно-культурного життя та постійне зростання тиску на словацький етнос з боку панівної угорської та німецької етнокультури. Сама колларовська ідея «єдності» чехословацького племені, зародившись у період слов'янського відродження, отримала подальший розвиток і теоретично обґрунтовувалася пізніше у праці «Слов'янська взаємність Яна Коллара», що належала перу відомого політичного діяча Чехословацької республіки Т.Масарика [32, s. 7]. Масарик ідею «єдності» чехословацького племені вже модернізував у концепцію чехословацької національної єдності.

Таким чином, колларівська доктрина пробудження, активізації словацького народу була суперечливою. З однієї сторони, в європейській публіцистиці Коллара постійно звинувачували у панславізмі. З іншої, його відстоювання ідеї «єдності» чехословацького племені не суперечила програмі політичного руху чеських австрославів. Такий еклектичний стан творчості ідеолога словацького відродження та відповідно

словацького національного середовища був не випадковістю. В умовах становлення національної ідеї відбувся пошук парадигми розвитку в ідейному середовищі двох світоглядів: Західного та Східного. Тому наприклад панславистичні мотиви, а з часом і уявлення для таких словацьких діячів відродження, як Шафарик, Коллар, Штур з'явилися у їхній публіцистиці під впливом політичних подій першої половини XIX ст. та відповідно зростали на тлі літературно-наукової взаємодії слов'ян. До того ж панслов'янські уявлення отримали подальший розвиток у політичних ідеях багатьох слов'янських ідеологів Європи і Росії. Порівняння інтерпретацій всеслов'янських ідей у різних діячів словацької громадської думки дозволяє стверджувати, що панславизм став каталізатором іншої ідеології, справив вплив на виникнення і розвиток австрославизму, а ця ідеологія була скерована в сторону пошуку парадигми інтеграції інтересів німецької Австрії та імперських слов'янських народів. При цьому їхнє майбутнє, що було детерміноване спільною історією, продемонструвало нежиттєздатність ідеї і практики імперського австрославизму та утопічність панславистичних планів і пропозицій Коллара. Хоча необхідно надати належне Коллару як науковцю-романтику. Не дивлячись на марність його надій щодо вдосконалення національних відносин, конкретні ідеї Коллара про досягнення літературно-культурної взаємності на тлі слов'янської етнічної спорідненості знайшли своїх прихильників і навіть були реалізовані.

Література

1. А.Р. Два месяца в Праге. Февраль 1859 года / А.Р. // Современник. – 1859. – Т. LXXIV. – С.126–173.
2. Бакунин М.А. Исповедь и письмо Александру II / М.А.Бакунин. – М.: Гос. изд-во, 1921. – 142с.
3. Будилович А.С. Ян Коллар и западное славянофильство / А.С. Будилович // Славянское обозрение. – 1894. – С.1–14.
4. Всероссийская этнографическая выставка и Славянский Съезд в май 1867 года. – М., [Др.:] Унив. Типогр., 1867. – 473с.
5. Гильфердинг А. Венгрия и славяне / А.Ф.Гильфердинг. Стати по современным славянским вопросам. – СПб., 1868. – С.113–152.
6. Григорович И.И. Записки по новейшей истории (1815–1856). / И.И.Григорович – СПб., 1868. – Вып. 2. – 181с.
7. Данилевский Н.Я. Россия и Европа / Н.Я.Данилевский. – М.: «Книга», 1991. – 542с.
8. Дьяков В.А. Славянский вопрос в мировоззрении и деятельности М.А.Бакунина / В.А. Дьяков/ Общественная мысль и славистическая историография. – Калинин, 1989. – С.5–23.
9. Исламов Т.М., Фалькович С.М. Средняя Европа в Новое время (XVIII в.–1918 г.) / Т.М. Исламов, С.М. Фалькович / Институту славяноведения и балканистики 50 лет. – М.: «Индрик», 1996 – С.80–104.
10. История словацкой литературы / [Ред. коллегия: Ю. В. Богданов и др.] АН СССР. Ин-т славяноведения и балканистики. – М.: «Наука», 1970. – 471с.
11. Кишкин Л. С. Словацко-русские литературные контакты в XIX веке /

Л. С. Кишкин. – М.: «Наука», 1990. – С.40–41. 12.Коллар Ян. О литературной взаимности между различными племенами и наречиями славянского народа / Ян Коллар // Отечественные записки. – 1840. – Т. 8. – Отд. 2. – С.1–24; – С.65–94. 13.Коллар Я. Сто сонетов / Я. Коллар. – М.: «Наука», 1973. – 254 с. 14.Криль М.М. Украинско–чешско–словацкие общественные и культурные связи 20–60–х годов XIX в. / М.М. Криль. Диссертация на соискание ученой степени к.и.н. – Львов, 1985. – 205с. 15.Лаптева Л.П. История славяноведения в России в XIX. Веке / Л.П. Лаптева. – М.: «Индрик», 2005. – 847с. 16.Летописи второго отделения Императорской академии наук // Ученые записки второго отделения Императорской академии наук. Редактор акад. И.И. Срезневский. – СПб., 1854. – 32с. 17.Матула В. Представления о славянстве и концепции славянской взаимности Я. Коллара и Л. Штура / В.Матула // Советское славяноведение. – 1978. – №2. – С.58–71. 18.Павленко Ю. Три підходи до розуміння світового історичного процесу / Ю.Павленко // Політична думка. – 1997. – № 1. – С.148–165. 19.Погодин М.П. Отрывок из писем, о положении славян в Европе, М.П. Погодин к министру народного просвещения по возвращению из путешествия в 1839 и 1842 гг. / М.П. Погодин // Русская беседа. – Четвертый год. – Книга тринадцатая. – М., 1859. – С.53–88. 20.Погодин М.П. Годы в чужих краях (1839) / М.П. Погодин. Дорожный дневник. – М., 1844. – Ч.1. – С.116–134. 21.Покровский М.Н. Дипломатия и войны царской России в XIX столетии / М.Н. Покровский– М.: Изд. «Красная Новь», 1924. – 391с. 22.Пыпин А.Н., Спасович В.Д. Обзор истории славянских литератур / А.Н.Пыпин, В.Д.Спасович – СПб.: Типография О.И.Бакста, 1856. – 536с. 23.Рокина Г.В. Теория и практика славянской взаимности в истории словацко–русских связей XIX в. / Г.В. Рокина. – Казань: Изд–во Казанского ун–та, 2005. – С.5–30. 24. Третье отделение. Государственный архив Российской Федерации. Фонд Третьего отделения (№ 109). 1 эксп. 1847. – Д.81. – Ч.18. – Л.70–74. 25.Українсько–руський архів. – Львів, 1921. – Т.15. – 159 с. 26.Франко І. Слов'янська взаємність в розумінні Яна Коллара / І. Франко. – К.: «Наукова думка», 1981. – С.51–76. 27.Фрейдзон В. И. Развитие капитализма и национальные движения в славянских странах / В.И. Фрейдзон. – М.: «Наука», 1970. – 361с. 28.Springer Anton. Новейшая история Австрии / Anton Springer // Вестник Европы. Журнал историко–политических наук. – СПб., 1866. – Первый год. – Т.2 – С.237–324. 29.Pjsně swetské lidu slowenskéého w Uhřjch. – Pesst, 1823. – 5. XVI. 30.Kollar J. Rozpravy o slovanské vzajemnosti / J. Kollar. – Praha, 1929. – 245 s. 31.Matula V. Štúr a Slovanstvo / Sbornik Ľudovít Štúr, Život a dielo (1815–1856) / V. Matula– Bratislava, 1956. – S.359–387. 32.Masaryk T.G. Slovenske studie. Jana Kollara Slovanska vzajemnost / T.G. Masaryk // Nasa doba. – 1893 – 4/1. – Praha, 1894. – S. 7.

Бевзюк Є.В. Ян Коллар – діяч словацького відродження

Праця присвячена дослідженню діяльності відомого словацького і чеського лідера національного відродження Я. Коллара. Його копітка праця стала вагомим внеском у справу етнічного пробудження словацького народу. Саме результативна діяльність Коллара та інших словацьких будителів призвела до масштабних культурних зрушень. Джерелом національного відродження, з якого на протязі багатьох років формувалися патріотичні сили західного слов'янства, була власна народна культура.

Ключові слова: Коллар, Словаччина, культура, мова, будитель, етнос, нація, відродження, патріотизм, свідомість.

Бевзюк Е.В. Ян Коллар – деятель словацкого возрождения

Работа посвящена исследованию деятельности известного словацкого лидера национального возрождения Я.Коллара. Его кропотливая работа стала важным вкладом в дело этнического пробуждения словацкого народа. Именно результативная деятельность словацких деятелей возрождения привела к масштабным культурным сдвигам, которые имели место в этнической словацкой среде. Источником для национального возрождения, из которого на протяжении многих лет формировались патриотические силы западного славянства, была собственная народная культура.

Ключевые слова: Коллар, этнос, нация, будитель, возрождение, Словакия, культура, язык, сознание, патриотизм.

Bevzyuk E. Ian Collard - leader of the Slovak Revival

The work is devoted to the research of a famous Slovak and Czech leader of the national revival Ya. Kollar. This hard work was a significant contribution to the ethnic revival of the Slovak people. The effective activity of Kollar and other Slovak public figures evoked serious cultural changes. The source of the national revival that gave power to the patriotic forces of the Western Slavs, was their own national culture burgher, peasantry, minor bourgeoisie and a few patriotic minded representatives of the feudal class.

Key words: Kollar, Slovakia, culture, language, public figures, ethnos, nation, revival, patriotism, conscience.